

„Žene i teme od značaja za žene u javnim medijima tokom predizborne kampanje u Bosni i Hercegovini“

Analiza monitoringa televizijskog programa javnih emitera pred lokalne izbore u Bosni i Hercegovini 2012 godine

novembar 2012.g.

A. Uvod i kontekst analize

Stereotipno prikazivanje žena i tema od interesa za žene medijskom prostoru je globalni problem koji se vezuje za rodno zasnovanu diskriminaciju. Društvena uloga žena i muškaraca u kojima se ženama patrijarhalnim pravilima dodjeljuje privatna sfera (briga o domaćinstvu, djeci, starima i bolesnima i dr.) a muškarcima javna sfera (politika, javne dužnosti i dr.) se prenosi u vijesti, medijske članke, izvještaje i programe. Ova podjela utiče na (ne)vidljivost žena kao učesnica odn. subjekata medijskih sadržaja, kao i stereotipno prikazivanje problema i pitanja koji utiču na žene. Period predizborne kampanje je period pojačane medijske aktivnosti političkih stranaka, javnih institucija i vladinih tijela, ali i nevladinih organizacija u pravcu ukazivanja na društvena, ekonomska i politička pitanja i probleme te dobijanja podrške građana i građanki za učešće na izborima. Sa aspekta praćenja rodno zasnovane diskriminacije, važno je ukazati ko čini vijesti i medijske programe, kao i kakav je njihov sadržaj. Javni medijski servisi u Bosni i Hercegovini nose odgovornost za promovisanje rodne ravnopravnosti i sprečavanje rodno zasnovane diskriminacije, s obzirom na finansijsku podršku iz javnih budžeta, te emitovanje programa koji su gledani na cijelom prostoru BiH.

Zakonske odredbe koje regulišu rad medija u vezi sa pitanjima ravnopravnosti polova u periodu predizborne kampanje u Bosni i Hercegovini su veoma oskudne i nedorečene, što pogoduje prostoru za diskriminaciju. *Zakon o ravnopravnosti polova Bosne i Hercegovine*¹ propisuje da svi imaju pristup medijima bez obzira na spol, te da je zabranjeno javno prikazivanje ili predstavljanje bilo koje osobe na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol. Zakon takođe reguliše da su mediji dužni kroz programske koncepte razvijati svijest o ravnopravnosti polova. Zakonom su predviđene prekršajne kazne² za pravna lica, kao i odgovorne osobe u pravnim licima, ukoliko na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način predstavljaju bilo koju osobu javno, s obzirom na spol. Međutim, ne postoje mehanizmi sankcionisanja medija koji u programskim konceptima ne razvijaju svijest o ravnopravnosti polova, te ova odredba ostaje deklarativna, u smislu mogućnosti ali ne i obaveze.

Izborni zakon Bosne i Hercegovine detaljno reguliše ponašanje političkih subjekata tokom predizborne kampanje³ te propisuje da je zabranjeno vođenje izborne kampanje putem elektronskih ili štampanih medija koja je stereotipnog ili uvredljivog sadržaja u odnosu na muškarce i/ili žene ili koja podstiče na stereotipno i uvredljivo ponašanje na osnovu pola ili ponižavajući odnos prema pripadnicima različitih spolova.⁴ Zakon ne omogućava zainteresovanim subjektima van izbornog procesa (npr. nevladine organizacije, građani i dr.) da podnose prigovore na stereotipno prikazivanje u medijima, te je ovo pravo ograničeno na političke stranke koje imaju mogućnost da podnose prigovore Regulatornoj agenciji za komunikacije BiH, Centralnoj izbornoj komisiji BiH, kao i Savjetu za štampu BiH, kao samoregulacionom tijelu za štampane medije u Bosni i Hercegovini.

¹ Član 21, Zakon o ravnopravnosti polova BiH (prečišćen tekst), Službeni glasnik BiH br. 32/10

² Ibid, član 30

³ Član 16, Izbornog zakona Bosne i Hercegovine propisuje pravila medijskog oglašavanja političkih subjekata u elektronskim medijima tokom predizborne kampanje.

⁴ Ibid, čl. 16.14, st. 3

*Pravilnik o medijskom predstavljanju političkih subjekata u periodu od dana raspisivanja izbora do dana održavanja izbora*⁵ zabranjuje vođenje izborne kampanje putem elektronskih i štampanih medija koja je stereotipnog i uvredljivog sadržaja u odnosu na muškarce i/ili žene ili koja podstiče stereotipno i uvredljivo ponašanje na osnovu spola ili ponižavajući odnos prema pripadnicima različitih spolova. Pravilnik ne sadrži odredbe koje garantuju ravnopravan pristup medijima za kandidatkinje i kandidate na izborima, tako da političke stranke imaju slobodu odlučivanja ko će ih predstavljati odn. promovisati u medijima u toku predizborne kampanje, što takođe pogoduje diskriminaciji po osnovu pola i nevidljivosti kandidatkinja i pitanja od značaja za žene i ravnopravnost polova u medijima.

Prema podacima Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine,⁶ broj registrovanih glasača/glasačica u BiH za lokalne izbore 2012 godine u Bosni i Hercegovini je bio 3.144.396. Na lokalnim izborima 2012, biralo se 78 opštinskih vijeća u Federaciji BiH, 58 skupština opštine u Republici Srpskoj, pet skupština gradova u RS, 135 načelnika opština i pet gradonačelnika u BiH, te skupština Brčko Disktrikta BiH. Ovjereno je ukupno 383 političkih subjekata, od čega 84 čine političke partije, 59 je koalicija, 224 nezavisna kandidata, 16 listi nezavisnih kandidata, te 2.251 kandidatska lista. Ovjeren je ukupno 30.351 kandidat - za načelnike, odnosno gradonačelnike 550 kandidata, za odbornike 29.652 i 149 kandidata za garantirana mjesta za predstavnike nacionalnih manjina. Od 550 kandidata za pozicije načelnika i gradonačelnika u BiH, 40 su bile žene (7.27%). Ukupan broj kandidatkinja za odbornice u opštinskim vijećima odn. skupštinama opštine je prelazio 30%.

B. Ciljevi i metodologija monitoringa

Fondacija „Udružene žene“ Banja Luka je u periodu od sedam dana prije održavanja lokalnih izbora u Bosni i Hercegovini 2012 godine (29. septembar - 5. oktobar) provela monitoring televizijskog programa tri javna emitera – BH Televizije (BHT1), Radio Televizije Republike Srpske (RTRS) i Federalne Televizije (FTV).

Cilj monitoringa medija je bilo analiziranje kvantitativnog i kvalitativnog predstavljanja žena, pitanja u oblasti ravnopravnosti polova i vidljivosti kandidatkinja političkih stranaka u kampanji za lokalne izbore 2012 godine u javnim elektronskim medijima u Bosni i Hercegovini. Monitorirani su programi centralnih vijesti, predstavljanja političkih stranaka i specijalne TV emisije čije teme se vezuju za lokalne izbore i kandidate/kandidatkinje. Fokus kvantitativnog monitoringa je bilo identifikovanje koliko su ženska pitanja i pitanja ravnopravnosti polova vidljiva u ključnim elektronskim medijima u BiH tokom predizborne kampanje, i koliko su kandidatkinje političkih stranaka za lokalne izbore 2012 godine predstavljene kao subjekti – direktne učesnice i intervjuisane osobe – sa ciljem predstavljanja njihovih stavova i slanja poruka glasačicama i glasačima u Bosni i Hercegovini. Fokus kvalitativnog monitoringa je bio usmjeren na analizu da li su i na koji način programi vijesti i predizborne emisije predstavljali probleme žena i pitanja iz oblasti ravnopravnosti polova, i da li pojavljivanje kandidatkinja u ovim programima potvrđuje rodne stereotipe, izaziva (propituje, kritikuje, dovodi u pitanje) rodne stereotipe, ili je rodno slijepo, odn. rodno neutralno.

⁵ Čl. 11 Dostupan u elektronskoj formi na web stranici Centralne izborne komisije BiH, direktni link: http://izbori.ba/Documents/Opci-Izbore-2010/Mediji/Pravilnik_o_medijskom_predstavljanju-BOS.pdf (posljednji pristup 8-10-2012)

⁶ Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine, Zvanična internet prezentacija: <http://www.izbori.ba> (posljednji pristup 10.10.2012.)

Monitoring medija su provele/li tri (3) aktivistkinje/aktivista Fondacije „Udružene žene“ Banja Luka koje/i aktivno učestvuju i podržavaju programe Fondacije usmjerene na promovisanje i zaštitu ženskih ljudskih prava i ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini. Rezultati monitoringa, kao i ključni nalazi i preporuke će služiti kao alat za aktivnosti javnog zalaganja usmjerene na unapređenje medijske vidljivosti i učešća žena u budućim predizbornim kampanjama u Bosni i Hercegovini.

Važno je napomenuti da je Fondacija „Udružene žene“ Banja Luka provela monitoring tri javna servisa u periodu od jedne sedmice pred opšte izbore 2010 godine u BiH, koristeći gotovo identičnu metodologiju. Podaci prikupljeni u oba monitoringa će u izvještaju biti upoređeni kako bi se identifikovao i analizirao napredak odn. pogoršanje u pravcu vidljivosti i zastupljenosti žena i tema od značaja za žene u predizbornom periodu.

C. Pregled i analiza rezultata monitoringa

C.1 Programi u fokusu monitoringa

U periodu od sedam dana prije održavanja lokalnih izbora u Bosni i Hercegovini 2012 godine (od 29. septembra do 5. oktobra 2012 godine), monitorkinje/monitori saradnice/saradnici „Udruženih žena“ Banja Luka⁷ su monitorirali ukupno **65 emisija na tri javna emitera u Bosni i Hercegovini** – 10 emisija na Televiziji Bosne i Hercegovine (BHT1), 33 emisije na Radio televiziji Republike Srpske (RTRS) i 22 emisije na Federalnoj televiziji (FTV).

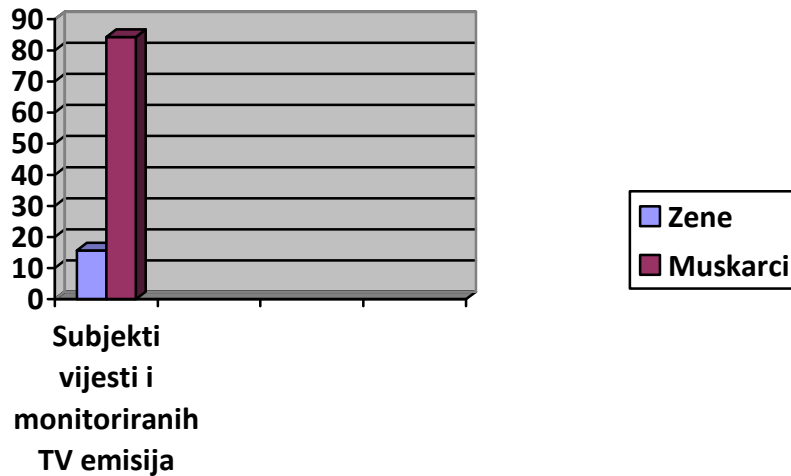
Prema strukturi emisija koje su bile u fokusu monitoringa, monitorirale smo ukupno 21 centralnu informativnu emisiju (centralne vijesti/dnevnik), 3 izborne debate, 28 izbornih hronika, 3 zakupljena termina političkih stranaka, 6 predstavljanja političkih subjekata, i 4 posebne emisije posvećene izborima.

C.2 Subjekti monitoriranih emisija po polu – Ko čini vijesti u BiH

U smislu analize, subjektima se smatraju osobe koje su u fokusu priloga odn. vijesti emitovanih u centralnim dnevnicima i emisijama koje su se vezivale za predizbornu kampanju i lokalne izbore, bilo da su direktni sudionici ili intervjuisana lica.

Ukupno je identifikovano 1285 osoba kao subjekata vijesti i monitoriranih TV emisija, od čega *1083 (84.28%) muškaraca, i 202 (15.72%) žena.*

⁷ Udružene žene Banja Luka su provele monitoring uz aktivno učešće i podršku Željke Umićević Žolja, NVO Helsinški parlament građana Banja Luka, Minje Damjanović, Fondacija Udružene žene Banja Luka i Nenada Galića, saradnika Udruženih žena Banja Luka, kao monitorkinja/monitora.

Graf. 1 – Pregled strukture subjekata monitoriranih emisija po polu

U emisijama koje su bile fokus predizbornog monitoringa na BHT1, pojavilo se ukupno 229 osoba – 179 (78,17%) muškaraca i 50 (21,83%) žena, na Federalnoj televiziji, 447 osoba – 376 (84,12%) muškaraca i 71 (15,88%) žena, a na Radio televiziji Republike Srpske, 609 osoba – 528 (86,7%) muškaraca i 81 (13,3%) žena.

Uočljiva je izrazita diskriminacija žena u svim emisijama koje su bile u fokusu monitoringa emitovanim na sva tri javna emitera u BiH. Žene su se, u prosjeku, pojavljivale kao subjekti u 17% priloga i značajnije razlike među javnim emiterima nisu uočljive. Međutim, identifikovan je značajan napredak u zastupljenosti žena kao subjekata na BHT1 - 2010 godine, samo 3,17% žena su bile subjekt priloga emitovanih u sedmici prije opštih izbora, što ukazuje na tendenciju ka unapređenju vidljivosti žena u programima javnog televizijskog servisa BiH.

U poređenju sa ukupnim podacima dobijenim monitoringom u 2012 godini, žene su bile neznatno zastupljenije kao subjekti vijesti u priložima centralnih dnevnika na sva tri javna emitera u BiH – u prosjeku 22% - što se može posmatrati kao indirektni pokazatelj slabe zastupljenosti žena u programima i emisijama koji se direktno vezuju za predizbornu kampanju i promociju političkih subjekata. U periodu monitoringa, ukupno 150 osoba su bile subjekt vijesti u centralnim dnevnicima emitovanim na BHT1 – 116 (77,33%) muškaraca i 34 (22,67%) žena. Na Federalnoj televiziji, 211 osoba su bile subjekti vijesti - 164 (77,73%) muškarca i 47 (22,28%) žena, dok su se u centralnim dnevnicima emitovanim na RTRS-u pojavile ukupno 202 osobe kao subjekti vijesti - 158 (78,22%) muškaraca i 44 (21,78%) žene.

Muškarci su dominirali kao subjekti na sva tri javna emitera u Bosni i Hercegovini u emisijama koje se direktno vezuju za predizborna predstavljanja političkih subjekata i teme vezane za lokalne izbore u BiH 2012 godine. Uočljiva je značajno manja zastupljenost žena u ovim emisijama i programima emitovanim na entitetskim javnim emiterima u odnosu na državni javni televizijski servis, što ukazuje na problem da su kandidatkinje ostale nevidljive biračima, s obzirom na činjenicu da su entitetski javni emiteri imali značajno više emisija koje su se odnosile na lokalne izbore u BiH i političke subjekte koji su učestvovali na izborima.

U predizbornim emisijama na BHT1 u periodu monitoringa, pojavilo se ukupno 79 osoba kao subjekata – 63 (79,75%) muškarca i 16 (20,25%) žena, na FTV-u ukupno 214 osoba – 198 (92,52%) muškaraca i 16 (7,48%) žena i na RTRS-u 365 osoba – 330 (90,41%) muškaraca i 35 (9,59%) žena.

C.3 Teme u kojima se muškarci i žene pojavljuju kao subjekti vijesti

No.	Tema vijesti/emisija	BHT1		Federalna Televizija		Radio televizija Republike Srpske	
		Ž	M	Ž	M	Ž	M
Politika i vladine institucije:							
1	Žene u političkoj moći i odlučivanju	-	-	1	-	-	-
2	Žene kao kandidatkinje na izborima	1	-	1	-	2	-
3	Mir, pregovori, sporazumi, i sl.	-	1	-	2	-	1
4	Drugo, domaća politika, vlada, i sl.	3	8	2	9	2	8
5	Globalna partnerstva	-	-	-	1	-	-
6	Spoljnja/međunarodna politika, UN mirovne misije	1	3	-	4	-	4
7	Nacionalna odbrana, potrošnja za vojsku, unutrašnja sigurnost i sl.	-	4	1	5	1	2
8	Druge priče o politici /specificiraj u „komentarima“)	5	8	-	-	-	3
8A	Pozivanje građana/ki na izlazak na izbore	1	4	3	15	3	27
8B	Optužbe na račun drugih stranaka ili osoba	-	3	1	14	1	24
8C	Pohvale vlastitoj stranci ili njenim članovima	-	1	4	14	3	26
Ekonomija:							
9	Ekonomske politike, strategije, moduli i sl.	2	2	4	15	1	29
10	Ekonomski indikatori, statistike, berze, i sl.	-	-	-	2	-	6
11	Ekonomske krize, državna jamstva za kompanije, preuzimanja kompanija i spajanja i sl.	-	1	-	5	1	2
12	Siromaštvo, stanovanje, socijalna zaštita, i sl.	1	2	3	9	4	22
13	Učešće žena u ekonomskim procesima	1	-	-	-	-	-
14	Druga pitanja u vezi rada (štrajkovi, sindikati i sl.)	1	2	4	4	-	2
15	Ruralna ekonomija, poljoprivreda, prava nad zemljom	-	2	2	7	4	23
16	Pitanja potrošača, zaštita potrošača, prevara i sl.	1	1	-	-	-	-
17	Transport, saobraćaj, putevi i sl.	-	1	1	8	2	15
18	Druge priče u oblasti ekonomije (specificiraj u „komentarima“)	2	7	-	-	7	14
Nauka i zdravlje:							
19	Nauka, tehnologija, istraživanja, otkrića...	-	-	-	1	-	2
20	Medicina, zdravlje, higijena, sigurnost (ne HIV/AIDS)	3	2	-	2	4	8

21	HIV i AIDS, pojavnost, politika, liječenje i sl.	-	-	-	-	-	-
22	Druge epidemije, virusi, zaraze gripa, BSE, SARS	-	-	-	-	-	-
23	Kontrola rađanja, plodnost, sterilizacija, abortus...	-	-	-	-	-	-
24	Okoliš, zagađenje, globalno zagrijavanje, turizam	-	3	-	7	3	13
25	Druge priče o nauci (specificiraj u „komentarima“)	1	1	-	-	-	-
Društvo i pravo:							
26	Razvojna pitanja, održivost, i sl.	2	2	6	12	8	29
27	Obrazovanje, briga za djecu, vrtići, univerzitet, pismenost	4	4	4	7	7	17
28	Porodični odnosi, sukob među generacijama, roditelji	2	2	-	-	1	1
29	Ljudska prava, ženska prava, prava manjina, i sl.	-	2	-	3	3	10
30	Religija, kultura, tradicije, kontroverze...	5	7	3	11	2	12
31	Migracije, izbjeglice, ksenofobija, etnički sukob...	1	3	-	-	-	4
32	Ženski pokret, aktivizam, demonstracije i sl.	-	-	-	-	-	-
33	Mjenjanje rodni odnosa (van kuće)	-	-	1	-	-	-
34	Porodično pravo, porodični zakoni, imovinsko pravo, nasljeđivanje...	-	1	-	-	-	-
35	Pravni sistem, sudstvo, zakonodavstvo osim porodičnog	-	1	3	11	3	7
36	Druge socijalne/pravne teme (specificiraj u „komentarima“)	-	2	1	1	4	17
Kriminal i nasilje:							
37	Nenasilni kriminal, podmićivanje, krađe, droge, korupcija	3	4	3	8	6	24
38	Nasilni kriminal, ubistvo, otmica, napad, i sl.	-	-	-	1	-	1
39	Rodno zasnovano nasilje, femicid, uznemiravanje, silovanje, trgovina, genitalno sakaćenje žena	-	-	-	-	-	-
40	Zlostavljanje djece, seksualno nasilje nad djecom, zanemarivanje	-	-	-	-	-	-
41	Rat, građanski rat, terorizam, državno zasnovano nasilje	-	-	1	2	-	-
42	Pobune, demonstracije, javni nemiri	-	-	-	-	-	-
43	Katastrofe, nesreće, glad, poplave, avionske nesreće i sl.	-	-	-	-	-	-
44	Drugi kriminal/nasilje (specificiraj u „komentarima“)	-	-	-	-	-	-
Slavne ličnosti, umjetnost, mediji, sport:							
45	Vijesti o slavnim ličnostima, rođenja, brakovi, kraljevske porodice, i sl.	-	-	-	-	-	1
46	Umjetnost, zabava, dokolica, filmovi, muzika, ples	-	1	1	3	2	1
47	Mediji (uključujući Internet), portretisanje žena i muškaraca	-	-	1	3	-	-

48	Takmičenja ljepote, modeli, moda, kozmetička hirurgija	-	-	-	-	-	-
49	Sport, događaji, igrači, tereni, trening, finansiranje	-	1	-	1	1	12
50	Drugi slavne ličnosti/umjetnost/mediji (specificiraj u „komentarima“)	-	-	-	-	-	-
Djevojčice:							
51	Vjesti o djevojčicama koje uključuju kulturološke stavove, prakse, obrazovanjem zdravlje, ekonomsku eksploataciju	-	-	-	-	-	-
Drugo:							
52	Koristite samo kao krajnju opciju & objasnite	-	-	-	-	-	-
TOTAL:		40	86	51	187	75	367

U monitoringu programa tri javna emitera u Bosni i Hercegovini pred lokalne izbore 2012 godine, pratili smo teme u kojima se muškarci i žene pojavljuju kao subjekti vijesti. U tu svrhu smo koristili teme Globalnog Projekta Monitoringa Medija (GMMP)⁸ koje su proširene temama koje se vezuju za izbore i izbornu kampanju (pozivanje građanki/građana na izlazak na izbore, optužbe na račun drugih političkih stranaka ili osoba, pohvale vlastitoj političkoj stranici ili njenim članovima/cama). Ukupno su praćene 52 teme, grupisane u 7 ključnih oblasti – politika i vladine institucije, ekonomija, nauka i zdravlje, društvo i pravo, kriminal i nasilje, slavne ličnosti, umjetnost, mediji, sport, djevojčice i ostalo.

Samo pet (5) priloga u vijestima i emisijama koje su bile predmet monitoringa na tri javna emitera u BiH u neposrednom periodu pred lokalne izbore 2012 godine su bili vezani za žene u političkoj moći i odlučivanju i žene kao kandidatkinje na izborima. U ovim priložima se kao akteri nisu pojavljivali muškarci i to su ujedno i jedine teme u kojima su žene bile dominantne kao subjekti vijesti u odnosu na muškarce.

Tematske oblasti sa jednakim brojem žena i muškaraca su uočene na sva tri javna emitera u BiH, s tim da postoje značajnija odstupanja u odnosu na vijesti i emisije državnog i entitetskih javnih emitera.

Na BHT1 je uočeno sedam (7) tema u kojima su žene i muškarci bili jednako zastupljeni – ekonomske politike, strategije, moduli i sl., pitanja potrošača, zaštite potrošača, prevare i sl., medicina, zdravlje, higijena, sigurnost, razvojna pitanja, održivost, i sl. obrazovanje, briga za djecu, vrtići, univerzitet, pismenost, porodični odnosi, sukob među generacijama, roditelji, kao i informacione tehnologije. U tom smislu, zadržan je trend u odnosu na rezultate monitoringa pred opšte izbore u BiH 2010 godine, kada se na BHT1 pojavio podjednak broj žena i muškaraca u okviru šest (6) tema koje su bile predmet monitoringa. Značajno je napomenuti da su se u većini ovih priloga pojavljivale strankinje u ulozi subjekta, tj. intervjuisane osobe, a ne žene iz BiH, što ukazuje na

⁸ GMMP je najveća i najduža longitudinalna studija o zastupljenosti žena u svjetskim medijima. Provodi se svakih pet godina uz globalnu koordinaciju Svjetske asocijacije hrišćanskih komunikacija (WACC). Aktivisti i aktivistkinje nevladinih organizacija, studenti i studentice i osobe angažovane u medijskim projektima biraju jedan dan i provode kvalitativni i kvantitativni monitoring medijskih programa u njihovim zemljama sa ciljem ukazivanja na rodno zasnovanu diskriminaciju u elektronskim i štampanim medijima. Fondacija „Udružene žene“ Banja Luka je do sada dva puta učestvovala u GMMP-u (2005/ 2010) i iskustva ovih inicijativa kao i metodologija prilagođena temi je korištena u pripremi ove analize. Više o GMMP-u na: <http://whomakesthenews.org>

nedovoljnu senzibilisanost medija za korištenje lokalnih ekspertkinja u promovisanju ciljanih tema.

Na FTV –u je uočen jednak broj žena i muškaraca kao subjekata u dvije (2) teme - druga pitanja u vezi rada (štrajkovi, sindikati i sl.) i pitanja vezana za socijalne/pravne teme, dok se jednak broj žena i muškaraca kao subjekata **na RTRS-u** pojavio samo u okviru jedne (1) teme – porodični odnosi, sukob među generacijama, roditelji.

Nastavljen je trend izrazite dominacije muškaraca kao subjekata vijesti u gotovo svim tematskim oblastima, i nisu uočene značajnije promjene u odnosu na period pred opšte izbore 2010 godine. Na BHT1, u 31.75% tema vijesti i emisija su se žene pojavljivale kao subjekti, dok su se muškarci pojavljivali kao subjekti u 68.25% tema vijesti i emisija. U vijestima i emisijama Federalne televizije, u 21.43% tema vijesti i emisija su se pojavljivale žene, za razliku od 78.57% tema vijesti i emisija u kojima su se pojavljivali muškarci kao subjekti. U vijestima i emisijama Radio televizije Republike Srpske, 16.97% tema vijesti i emisija koje su bile fokus monitoringa su prikazivale žene kao subjekte, u odnosu na 83.03% tema vijesti i emisija u kojima su se kao subjekti pojavljivali muškarci.

Muškarci su bili dominantno zastupljeni kao subjekti čak i u okviru tematskih oblasti koje se uobičajeno posmatraju kao oblasti od interesa za žene i u fokusu žena, kao što su obrazovanje i briga za djecu, dok je izrazita dominacija muškaraca kao subjekata vijesti u odnosu na žene uočena u temama vezanim za politiku i vladine institucije, ekonomiju, kriminal i nasilje. U temama priloga vijesti i emisija koje se vezuju za ljudska prava, i sl. žene se samo sporadično pojavljivale kao akterke, što predstavlja pogoršanje u odnosu na rezultate monitoringa iz 2010 godine, kada su se žene i muškarci bili podjednako zastupljeni.

Većina tema koje se direktno ili indirektno vezuju za rodno zasnovano nasilje i zaštitu ženskih ljudskih prava nisu uopšte bile zastupljene u vijestima i predizbornim emisijama tokom oba monitoringa provedena 2010 i 2012 godine, što ukazuje na njihovu kontinuiranu marginalizaciju u javnom prostoru. Ovo se naročito odnosi na teme kao što su nasilje nad ženama, zlostavljanje djece oba pola, kao i vijesti i priloge koji se odnose na djevojčice, uključujući i štetne kulturološke prakse.

C.4 Prilozi u kojima se žene pojavljuju kao jedini subjekti

Žene su bile jedini subjekti samo u deset (10) priloga u centralnim dnevnicima i emisijama na tri javna emitera u periodu monitoringa.

Na BHT1, žene su se pojavile kao jedini subjekt u tri (3) priloga koja su emitovana u okviru centralnih vijesti. Od četiri (4) žene koje su se pojavile u ova tri (3) priloga, dvije (2) su bile strankinje. U centralnom dnevniku emitovanom 2. oktobra 2012 godine, emitovan je prilog o hapšenju bivšeg direktora preduzeća „Šume Republike Srpske“ u kojem je izjavu dala potparolka Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske. U centralnom dnevniku emitovanom naredni dan, u prilogu na istu temu izjavu je dala potparolka Okružnog javnog tužilaštva. Obe žene su bile dio priloga zbog prirode posla koji obavljaju, te su se u vijestima pojavljivale ukazujući na službene podatke vezane za slučajeve, bez iznošenja vlastitih stavova ili mišljenja.

Za razliku od ovih priloga, u centralnom dnevniku emitovanom 3. oktobra 2012, emitovan je prilog o statusu pridruživanja BiH Evropskoj Uniji, u okviru kojeg su intervjuisane samo dvije žene, obe strankinje, predstavnice Evropskog parlamenta.

Na RTRS-u, žene su se kao jedine akterke pojavile u ukupno pet (5) priloga emitovanih tokom izbornih hronika. Važno je napomenuti da su akterke ovih priloga bile kandidatkinje na lokalnim izborima 2012 godine, sve predstavnice opozicionih političkih stranaka, koje su govorile o razvojnim programima, njihovim prioritetima u društvenim i ekonomskim promjenama, i izuzetno učešću žena u političkom odlučivanju.

Na FTV-u, žene su se kao jedine akterke pojavile u dva (2) priloga, jedan emitovan u okviru centralnog dnevnika, vezan za rodne stereotipe u vezi sa muškim i ženskim zanimanjima, a drugi u vidu posebne emisije posvećene diskriminaciji kandidatkinja u predizbornoj kampanji. U prvom prilogu su se pojavile žene koje obavljaju tipično muška zanimanja, kao i predstavnica NVO koja se bavi zaštitom prava žena, dok se u drugom slučaju radi o emisiji u kojoj je jedina gošća bila predstavica NVO. Ovo je ujedno bila i jedina tematska emisija emitovana tokom perioda monitoringa koja se specifično fokusirala na probleme i izazove sa kojima se susreću kandidatkinje na lokalnim izborima u BiH 2012 godine.

C.5 Žene i muškarci kao subjekti vijesti i programa vezanih za predizbornu kampanju

Muškarci su dominantni subjekti tema vijesti i emisija koje se direktno odnose na predizbornu kampanju, emitovanih na Federalnoj televiziji i Radio televiziji Republike Srpske. U okviru teme koja se odnosi na **pozivanje građanki i građana na izlazak na izbore**, muškarci su se pojavljivali kao subjekti 83,33%, dok su se žene pojavljivale kao subjekti 16,67% u vijestima i emisijama na Federalnoj televiziji. U vijestima i emisijama vezanim za istu temu emitovanim na Radio televiziji Republike Srpske, muškarci su se pojavili kao subjekti 90% a žene 10%. U okviru teme vijesti i emisija koja se odnosi na **optužbe na račun drugih političkih stranaka ili osoba**, muškarci su dominirali sa 93,33% a žene bile zastupljene kao subjekti sa 6,67% na Federalnoj televiziji, dok su se na Radio televiziji Republike Srpske muškarci pojavljivali kao subjekti u 96% priloga vijesti i emisija koje su bile fokus monitoringa, a žene u 4% priloga. U okviru teme koja se odnosi na **pohvale vlastitoj političkoj stranci ili njenim članovima**, žene su bile subjekti u 22,22% priloga vijesti i programa emitovanih na Federalnoj televiziji, dok su se u okviru iste teme vijesti i emisija emitovanih na Radio Televiziji Republike Srpske, žene pojavljivale kao subjekti u 10,34% priloga.

Tokom monitoringa tri javna emitera u BiH sedam dana pred lokalne izbore 2012 godine, fokus je usmjeren i na posebne emisije koje su se bavile temom lokalnih izbora, predizbornom kampanjom i predstavljanjem političkih subjekata. Ukupno smo monitorirale četrdeset i četiri (44) emisije - 3 izborne debate, 28 izbornih hronika, 3 zakupljena termina političkih stranaka, 6 predstavljanja političkih subjekata, i 4 posebne emisije posvećene izborima. **Rezultati monitoringa ukazuju da su žene kao subjekti u okviru ovih programa jako malo zastupljene, u poređenju sa brojem kandidatkinja na izbornim listama.**

U okviru ovih programa emitovanih na BHT1, pojavilo se ukupno 79 subjekata – 63 (79,75%) muškaraca i 16 (20,25%) žena, na Federalnoj Televiziji ukupno 236 subjekata – 212 (89,83%) muškaraca i 24 žene (10,17%), i na Radio Televiziji Republike Srpske ukupno 407 subjekata - 370 (90,9%) muškaraca i 37 žena (9%). Važno je napomenuti da su žene koje su se pojavljivale u ovim emisijama u pravilu bile predstavice manjih i

opozicionih političkih stranaka, a u rijetkim priložima i kandidatkinje za načelnice opština i odbornice u skupštinama opština odn. opštinskim vijećima. Ovaj podatak ukazuje da značajna većina kandidatkinja svih političkih stranaka koje su učestvovala na lokalnim izborima 2012 godine u BiH nije imala pristup javnim medijskim servisima u BiH tokom predizborne kampanje, te da njihovi stavovi i prioriteta nisu bili vidljivi i prepoznatljivi građanima i građankama.

D. Kvalitativna analiza vijesti i priloga tokom monitoringa

Kvalitativna analiza vijesti i programa u vezi sa izborima na tri javna emitera u BiH pred lokalne izbore 2012 godine u BiH se fokusirala na identifikovanje i analizu priloga i sadržaja koji su **rodno slijepi** (rodno neutralni prilozi ili prilozi i sadržaji koji sa aspekta rodne analize predstavljaju „propuštenu priliku“ jer mogli biti obogaćeni ili prošireni korištenjem izvora ili stavova oba pola, ili ukazati na problem neravnopravnosti muškaraca i žena kroz ukazivanje koliko neki problem/pojava na različite načine utiče na živote žena i muškaraca), **potvrđuju rodne stereotipe** (prilozi i sadržaji koji direktno ili indirektno promovisu muškarce i žene u stereotipnim ulogama, npr. žene kao seksualni objekti, žrtve i sl., muškarci kao inovativni preduzetnici, lideri i sl.) i **dovode rodne stereotipe u pitanje** (izazivaju odn. propituju uobičajene pretpostavke o ženama i muškarcima u odnosu na njihove osobine, područje ekspertskog znanja, interese, i sl.)

Većina priloga koji su emitovani u okviru vijesti i emisija koje su bile fokus monitoringa na tri javna emitera u Bosni i Hercegovini su bili rodno neutralnog karaktera ili su potvrđivali rodne stereotipe. U dijelu koji slijedi navodimo primjere priloga i sadržaja koji su uočeni tokom monitoringa.

D.1 Primjeri priloga i sadržaja koji su rodno slijepi i predstavljaju propuštene prilike

U centralnom dnevniku na BHT1, 01. oktobra 2012 godine, emitovana su dva priloga koja se odnose na tematiku socijalne zaštite u kojima se govorilo o problemima osoba starije životne dobi, u kontekstu obilježavanja Međunarodnog dana starih osoba. U prvom prilogu, intervjuisani su jedan korisnik i jedna korisnica doma za stara lica, te direktor doma (muškarac). Pitanja novinara koji je intervjuisao muškarce i ženu u okviru priloga su bila rodno neutralna, usmjerena na isticanje razloga i okolnosti zbog kojih su izabrali da budu smješteni u ustanovu, te kakav im je život u domu. Prilog prestavlja propuštenu priliku za propitivanje rodnih uloga i unapređenje vidljivosti različitih potreba žena i muškarca starije životne dobi.

U drugom prilogu su izjave dale 4 osobe - 3 muškarca i 1 žena. Jedan muškarac je bio predstavnik udruženja penzionera koji je govorio o statusu populacije starije životne dobi, dok su ostale osobe govorile o temi iz lične perspektive. Iako se u prilogu pojavljuje žena, ona nije u potpunosti imala priliku samostalno iznositi stavove, već je u njeno ime govorio njen suprug, a ona je dopunjavala njegove izjave. Ovaj prilog je takođe propustio priliku da naglasi probleme i potrebe žena starije životne dobi, te je potvrdio rodne stereotipe o društvenim ulogama muškaraca i žena jer je propustio omogućiti ženi kao subjektu priloga da samostalno iznese svoje viđenje problema.

U centralnom dnevniku na Federalnoj Televiziji, 30. septembra 2012 godine, emitovan je prilog u kojem su akteri bile žene. Tema priloga je bila razbijanje predrasuda o postojanju rodni podjela u pogledu profesije i zanimanja, i ukazivanje da ne postoje

razlike u isključivo muškim i isključivo ženskim zanimanjima. Sagovornice u prilogu su bile jedna obučarka, motoristkinja, i predstavnica nevladine organizacije koja se bavi zaštitom ženskih ljudskih prava. U svojoj izjavi, obučarka je naglasila „*da se mnogi čude kako jedna žena, jedna dama može da radi mnoge poslove...*“ Novinarke kao podlogu prilogu govori tekst da „*je položaj žena u ruralnim sredinama je izrazito loš, rade teške poslove u domaćinstvu i uglavnom nisu zainteresovane za drugo zaposlenje.*“ Predstavica nevladine organizacije izjavljuje „*od vožnje traktora, pa do utovara sijena, pa do svih poljoprivrednih radova, ja tu više ne vidim razliku između muških i ženskih zanimanja.*“ Prilog se završava podlogom novinarke „*od spleta okolnosti do zanimanja na koje gledaju sasvim normalno, muški posao može biti veći izazov, tvrde naše sagovornice.*“ Iako prilog nije rodno slijep i usmjeren je na isticanje pozitivnih primjera rušenja rodni stereotipa, on predstavlja propuštenu priliku jer ukazuje samo na jednu stranu problema. U prilogu nije bilo izjave muškaraca, niti su muškarci prikazani kako rade neki od „ženskih“ poslova. Prilog je propustio priliku da ukaže da je normalno da i muškarci rade tradicionalno ženske poslove, čime bi bio potpun i mogao bi pozitivno uticati na rušenje rodni stereotipa i predrasuda.

D.2 Primjeri priloga i sadržaja koji potvrđuju rodne stereotipe

U televizijskoj debati kandidata za gradonačelnika Banja Luke, na Radio Televiziji Republike Srpske, 5. oktobra 2012 godine, jedan od kandidata se u svom završnom obraćanju i pozivanju građana da glasaju za njega na lokalnim izborima posebno obratio građankama Banjaluke i izjavio „*Obratio bi se posebno građankama grada Banja Luka, cijenim ih, volim i poštujem i tražio bi njihov glas da mi daju šansu da učinim sve da tako budu cjenjene, voljene i poštovane od svih Banjalučana, jer to sasvim sigurno kao ukras ovog grada i zaslužuju.*“ Izjava ove vrste data kao dio predizborne kampanje potvrđuje rodne stereotipe, jer kandidat ne nudi građankama unapređenje njihovog društvenog položaja i ostvarivanje prava, već ih objektivizira i svodi na ukras.

U tematskoj emisiji posvećenoj lokalnim izborima na BHT1, 1. oktobra 2012 godine, intervjuisane su četiri osobe iz Brčko Distrikta, dvije žene i dva muškarca, kroz anketu, kao glas javnosti. Iako se u prilogu pojavljuje jednak broj muškaraca i žena, prilog je stereotipan jer je jedan od intervjuisanih muškaraca upitan za položaj mladih u Brčko Distriktu s obzirom da je mlađe životne dobi, dok žene nisu upitane za položaj žena, već su im postavljena uopštena pitanja.

D.3 Primjeri priloga i sadržaja koji dovode rodne stereotipe u pitanje

U centralnom dnevniku na Federalnoj televiziji, 3. oktobra 2012 godine, emitovan je prilog o donošenju oslobađajuće presude za dvije osobe koje su bile optužene za ratne zločine u Srebrenici. U prilogu se kao intervjuisane osobe pojavljuju 4 žene – predsjednica sudskog vijeća, advokatica, članica nevladine organizacije i potparolka tužilaštva. Iako prilog nema tematiku koja se odnosi na oblast ravnopravnosti polova i ženskih ljudskih prava, dovodi rodne stereotipe u pitanje izborom sagovornica i omogućava prikazivanje žena kao kompetentnih u svojoj profesiji, za razliku od medijskih priloga u kojima se, uobičajeno, muškarci pojavljuju u ulozi aktera koji prezentuje stručno mišljenje.

E. Zaključci monitoringa

- **Uočljiva je izrazita diskriminacija žena u svim emisijama koje su bile u fokusu monitoringa emitovanim na sva tri javna emitera u BiH.** Žene su se, u prosjeku, pojavljivale kao subjekti u 17% priloga i značajnije razlike među javnim emiterima nisu vidljive. Međutim, identifikovan je napredak u zastupljenosti žena kao subjekata na BHT1 / u 2012 godini 21,83%, za razliku od 2010 godine, kada su samo 3,17% žena bile subjekat priloga emitovanih u sedmici prije opštih izbora, što ukazuje na tendenciju ka unapređenju vidljivosti žena u programima javnog televizijskog servisa BiH.
- **Muškarci su dominirali kao subjekti na sva tri javna emitera u Bosni i Hercegovini u emisijama koje se direktno vezuju za predizborna predstavljanja političkih subjekata i teme vezane za lokalne izbore u BiH 2012 godine.** Uočljiva je značajno manja zastupljenost žena u ovim emisijama i programima emitovanim na entitetskim javnim emiterima u odnosu na državni javni televizijski servis, što ukazuje na problem da su kandidatkinje ostale nevidljive biračima, s obzirom na činjenicu da su entitetski javni emiteri imali značajno više emisija koje su se odnosile na lokalne izbore u BiH i političke subjekte koji su učestvovali na izborima.
- **Samo pet (5) priloga u vijestima i emisijama koje su bile predmet monitoringa na tri javna emitera u BiH u neposrednom periodu pred lokalne izbore 2012 godine su bili vezani za žene u političkoj moći i odlučivanju i žene kao kandidatkinje na izborima.** U ovim priložima se kao akteri nisu pojavljivali muškarci i to su ujedno i jedine teme u kojima su žene bile dominantne kao subjekti vijesti u odnosu na muškarce. Jednak broj muškaraca i žena se pojavljivao u veoma malom broju tematskih oblasti koje su bile u fokusu monitoringa, i u vezi sa ovim su uočene razlike između državnog javnog emitera i entitetskih javnih emitera.
- **Žene su bile jedini subjekti samo u deset (10) priloga u centralnim dnevnicima i emisijama na tri javna emitera u periodu monitoringa.** S obzirom da se monitoring velikim dijelom odnosio na emisije predizbornog karaktera, ovaj rezultat nesumnjivo ukazuje da značajna većina kandidatkinja svih političkih stranaka koje su učestvovala na lokalnim izborima 2012 godine u BiH nije imala pristup javnim medijskim servisima u BiH tokom predizborne kampanje, te da njihovi stavovi i prioriteti nisu bili vidljivi i prepoznatljivi građanima i građankama.
- **Većina priloga koji su emitovani u okviru vijesti i emisija koje su bile fokus monitoringa na tri javna emitera u Bosni i Hercegovini su bili rodno neutralnog karaktera ili su potvrđivali rodne stereotipe.**

F. Ključne preporuke monitoringa

- Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine, kao institucija u BiH ovlaštena i odgovorna za sprovođenje izbora, treba da osigura rodnu osjetljivost **Pravilnika o medijskom predstavljanju političkih subjekata u periodu od dana raspisivanja izbora do dana održavanja izbora**, time što će ga izmijeniti na način da zahtjeva od političkih subjekata i medija u BiH da omoguće i

osiguraju ravnopravan pristup kandidatkinjama i kandidatima za izbore u medijskom predstavljanju. Time će se osigurati puna podrška primjeni domaćih zakona, kao i međunarodnih konvencija i standarda koji štite ravnopravnost muškaraca i žena u uživanju svih ljudskih prava i sloboda, te zabranjuju diskriminaciju po bilo kom osnovu, uključujući i pol.

- ***Javni mediji u Bosni i Hercegovini treba da osiguraju rodno osjetljiv pristup u pogledu subjekata vijesti*** time što će osigurati povećanje broja žena koje se pojavljuju u prilozima, bilo da su u ulozi ekspertkinja za određena društvena, ekonomska i politička pitanja (stručno mišljenje) ili da su u ulozi građanki (popularno mišljenje) koje iskazuju svoje stavove o bitnim pitanjima i problemima koja su u fokusu vijesti. Ovaj pristup će osigurati aktivnu ulogu i uticaj medija u pozitivnim promjenama javnog diskursa i promovisati aktivnu ulogu žena u održivom društvenom razvoju u BiH. Uz odgovarajuću promjenu pravila u vezi sa medijskim predstavljanjem političkih subjekata tokom predizbornog perioda, javni mediji moraju definisati specifične programske politike i sadržaje koji će osigurati aktivnu promociju kandidatkinja političkih stranaka tokom predizbornog perioda u BiH, i time omogućiti građankama i građanima BiH kao glasačkom tijelu da imaju informisan stav o svojim glasačkim preferencama i podrškama koje daju političkim subjektima na izborima.
- Javni mediji u BiH treba da osiguraju kontinuiran pristup obuci o rodno osjetljivom izvještavanju za novinare/ke, reportere/ke i druge medijske radnike/ce, koji će se provoditi u saradnji i uz podršku nevladinih organizacija i institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova u BiH, uz naročit fokus na prepoznavanje rodni stereotipa i rodno zasnovane diskriminacije, te propitivanje rodno stereotipnih pojava i problema kroz medijsko izvještavanje i analizu.

G. Executive Summary:

The report ***“Where are Women and Topics of Women’s Interest in Public Media during Pre-election Campaign in Bosnia and Herzegovina”*** focuses on presentation and analysis of the findings of monitoring three public broadcasters in Bosnia and Herzegovina conducted by the Foundation “United Women” Banja Luka, BiH. The monitoring of BH Television (BHT1), Federal Television (FTV), and Radio Television of Republika Srpska (RTRS) was conducted in the period of seven days prior to the local elections in Bosnia and Herzegovina in 2012 (29 September – 5 October).

Key objective of the monitoring was to analyze qualitative and quantitative portrayal of women, gender equality issues, and visibility of women candidates of political parties in the campaign for the local elections 2012 in the public electronic media in Bosnia and Herzegovina. Focus of the monitoring were central news programs, presentations of political parties, and special television programs related to local elections and women and men candidates.

Quantitative monitoring intended to identify the visibility of women as subjects in news and special programs, and visibility of issues related to women’s human rights and gender equality in public media during pre-election campaign peek, and if women candidates were portrayed as direct subjects – participants and interviewed persons – in order for their messages and opinions to be visible to women and men voters in Bosnia and Herzegovina.

Qualitative monitoring intended to analyze if and how women's issues and gender equality was portrayed as gender blind/neutral, represented missed opportunity for promoting gender equality, confirming gender stereotypes, or challenged gender stereotypes.

Were possible, collected data were compared with results of the media monitoring conducted in the same period in 2010 prior the general elections in BiH, to point on challenges, improvements, and re-confirm recommendations aimed for improving portrayal of women in key electronic media in Bosnia and Herzegovina.

G.1 Key Conclusions of the 2012 Media Monitoring:

- **Severe discrimination of women was identified in all programs that were in focus of the media monitoring at three public broadcasters in BiH.** In average, women appeared as subjects in 17% of stories, and there are no significant differences between three broadcasters. However, we identified improvement in representation of women as subjects at BHT1 – in 2012, women were subjects of 21,83% stories, comparing to 2010, when only 3,17% of women were identified as subjects of stories in a week prior to the elections, which points at tendency of improving visibility of women in the programs of the public broadcasting service at the state level of Bosnia and Herzegovina.
- **Men were dominant as subjects at all three public broadcasters in BiH in programs directly related to pre-election presentations of political subjects and topics related to local elections in BiH in 2012.** Smaller representation of women is identified in these programs broadcasted at entity public broadcasters in comparison to the state public television of BiH. This indicates that women candidates remained invisible to voters, considering the fact that entity public broadcasters had significantly more special programs related to the local elections in BiH and political subjects that participated at the elections.
- **Only five (5) stories in the news and special pre-election programs were related to topics of women in politics and decision-making and women candidates at the elections.** Men did not appear as subjects in these stories, and these were the only topics in which women were dominant as news subjects in relation to men. Equal number of women and men appeared only in small number of thematic areas that were in focus of monitoring, and there were variances between state and entity public broadcasters.
- **Women were the only subjects in ten (10) stories of central news and pre-election programs at three public broadcasters during the monitoring period.** Since the monitoring largely focused on the pre-election programs, this monitoring results clearly indicates that significant majority of women candidates from all political parties that participated at the local elections 2012 in BiH did not have access to the public broadcasting services in BiH during the pre-election campaign, and their views and priorities remained invisible to the women and men citizens.
- **Majority of the stories broadcasted as a part of central news and pre-election programs that were in focus of monitoring at three public broadcasters in BiH were gender neutral or confirmed gender stereotypes.**

G.2 Key Recommendations of 2012 Media Monitoring:

- Central Election Commission of Bosnia and Herzegovina, as the institution authorized and responsible to conduct the elections, to ensure gender sensitivity of the **Rulebook on Media Presentation of the Political Subjects in the Period from the Date**

of Announcing of the Elections to the Election Day. Changes should be implemented in a way to require from political parties and media in BiH to enable and ensure equal access to media presentation for male and female candidates at the elections. This would ensure full support for the implementation of the BiH laws and international conventions and standards that protect equality of women and men in enjoying all human rights and freedoms, and prohibiting discrimination on any basis, including discrimination based on sex and gender.

- Public broadcasters in Bosnia and Herzegovina should ensure gender sensitive approach in relation to subjects of news through ensuring increase of women that appear in stories, either in the role of experts for specific social, economic, and political issues (expert opinion) or in the role of citizens (popular opinion) that express their views on important issues in the focus of news. This approach would ensure active role and influence of media in positive changes of public discourse, and promote active role of women in sustainable social development of Bosnia and Herzegovina. With appropriate change of rules related to media presentations of political subjects during pre-election period, public media must define specific program policies and activities that would ensure active promotion of women candidates of political parties during pre-election period in BiH. This would enable women and men citizens of BiH as the voting body to have informed opinion on their voting preferences and support they give to political subjects at the elections.

-Public media in Bosnia and Herzegovina should ensure continuous approach to training on gender sensitive reporting for women and men journalists, reporters and other media workers that would be implemented in cooperation and with support of civil society organizations and institutional mechanisms for gender equality in BiH, with special focus on recognizing gender stereotypes and gender based discrimination, and challenging gender stereotypical issues through media reporting and analysis.